

**PROGRAMI CJELOŽIVOTNOG UČENJA NA UNIVERZITETU U
SARAJEVU
(NECIKLIČNO OBRAZOVANJE)**

POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENI FAKULTET

*TEHNOLOGIJA PROIZVODNJE I UPOTREBA ALTERNATIVNIH
RATARSKIH USJEVA*

Sarajevo, februar 2018. godine

Sadržaj:

1. Pravni osnov
2. Opis programa cjeloživotnog učenja
3. Ciljevi programa
4. Ishodi učenja
5. ECTS bodovi
6. Način provjere znanja
7. Predavači angažovani u realizaciji programa
8. Sadržaj programa
9. Učesnici
10. Finansijski detalji
11. Evaluacija programa
12. Promocija programa

1. Pravni osnov

Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih u BiH determinisano je „dvostrukim“ strateškim okvirima: prvim „vanjskim“, koji predstavljaju potpisani i za BiH obavezujući međunarodni i EU dokumenti i drugim „unutrašnjim“, koji čine razvojni dokumenti različitih društvenih sektora na različitim nivoima vlasti u BiH.

Međunarodni i evropski kontekst cjeloživotnog učenja odnosi se na brojna strateška dokumenta koja prepoznaju međunarodnu i evropsku dimenziju obrazovanja i iniciraju dublje reformske procese, dajući globalne smjernice za buduće politike razvoja obrazovanja odraslih u BiH utemeljene na konceptu cjeloživotnog učenja.

Tako, Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014. – 2020. navodi da je obrazovanje „otvoren i dinamičan sistem koji se stalno mijenja i nadograđuje u skladu s ekonomskim, tehnološkim i znanstvenim razvojem društva te kulturološkim i drugim promjenama koje se događaju kako na lokalnom i regionalnom, tako i na globalnom planu. Stoga cjeloživotno učenje ima ključnu ulogu za razvoj i koordiniranje strategije zapošljavanja i promoviranje radne snage koja je vješta, obučena i prilagodljiva sve zatjevnijem tržištu radne snage“.

Zakonodavni okviri obrazovnog sektora u području razvoja obrazovanja odraslih determinisani su obavezama koje je BiH preuzela potpisivanjem međunarodnih ugovora i EU dokumenata. Pored toga navedeni okviri uslovljeni su Ustavom BiH i ustavima entiteta i kantona/županija te Statutom Brčko distrikta BiH, kao okvirima u pogledu osiguranja i zaštite prava na obrazovanje i odgovornosti za kreiranje i provođenje obrazovnih politika.

Na nivou BiH usvojena su četiri okvirna zakona iz oblasti obrazovanja, koji sadrže načelne odredbe o obrazovanju odraslih ali uz napomenu da je obrazovanje odraslih regulisano postojećim zakonima i podzakonskim aktima i ne postoje posebni zakoni koji primarno regulišu obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje osim u Republici Srpskoj (Zakon o obrazovanju odraslih).

Pored navedenih zakona, određeni aspekti učenja odraslih uređeni su i zakonima u oblasti rada, zapošljavanja i socijalne politike.

Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo (Službene novine br 33/17) daje pravni osnov za održavanje programa cjeloživotnog učenja u:

- članu 3. (p), „neciklično obrazovanje predstavlja vid edukacije kojim se zainteresovanim licima omogućava da dopune svoje obrazovanje, koje se organizira u formi kurseva, seminara i drugih vidova edukacije te rezultira dodjelom certifikata. Ovo obrazovanje se ne može priznati kao dio studijskog ciklusa utvrđenog ovim zakonom, a položeni ispiti u okviru programa necikličnog obrazovanja ne mogu predstavljati ekvivalent ispitima u okviru studijskih ciklusa“;

- članu 5 (c) „odlučivanje o studijskim programima i programima cjeloživotnog obrazovanja u skladu sa ovim zakonom“;

- članu 77. Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo

(Certifikati)

(1) Visokoškolska ustanova/organizaciona jedinica je ovlaštena izdavati certifikate nakon završetka necikličnih vidova obrazovanja u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 40/15).

(2) Dodijeljena zvanja u okviru programa necikličnog obrazovanja ne mogu predstavljati ekvivalent zvanjima iz ovog zakona, a položeni ispiti i ostvareni bodovi ne mogu predstavljati ekvivalent ispitima odnosno dijelu ispita u okviru ciklusa studija u skladu sa ovim zakonom.

(3) Certifikati izdati nakon završetka necikličnih vidova obrazovanja služe kao dokaz osposobljenosti kandidata za vršenje odnosno obavljanje određenih poslova i ne predstavljaju ekvivalent diplomi koju izdaje visokoškolska ustanova.

2. Opis programa cjeloživotnog učenja

Svrha cjeloživotnog obrazovanja i učenja sastoji se u činjenici da je ono potrebno svim naraštajima kako bi odgovorili izazovima na tržištu rada i samim time unaprijedili kvalitetu života. Učenje predstavlja proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca za učenje u određenom životnom razdoblju uslovljeni znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenim u mlađoj životnoj dobi. Cjeloživotno učenje danas postaje vodeći uslov za razvoj obrazovanja.

Prema Strateškoj platformi razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014- 2020. obuhvaćene su sve starosne dobi od rane mladosti do treće životne dobi koji pripadaju različitim ciljnim skupinama a odnosi se na sve oblike i razine obrazovanja i to:

- a) osnovno obrazovanje odraslih koji nisu bili obuhvaćeni formalnim obrazovanjem
- b) odrasle koji su napustili formalno obrazovanje – osnovno, srednje opće ili stručno, pa je potrebno da dobiju drugu šansu
- c) kontinuirano obrazovanje odraslih različitih profesija u cilju unapređenja znanja, vještina i kompetencija, prekvalifikacije i dokvalifikacije
- d) obrazovanje odraslih koji su prethodno izašli iz formalnog sistema visokog obrazovanja a žele da nastave obrazovanje
- e) obrazovanje nezaposlenih radi većih mogućnosti zapošljavanja
- f) profesionalno obrazovanje ruralnog stanovništva u cilju unaprjeđivanja poljoprivrednih djelatnosti (osposobljavanje za ekološku poljoprivrednu proizvodnju, razvijanje seoskog turizma u domaćoj radinosti, obnavljanje starih zanata, itd)
- g) obrazovanje odraslih radi sticanja ključnih kompetencija definiranih Evropskim kvalifikacijskim okvirom za cjeloživotno učenje (EQF)
- h) obrazovanje odraslih za uloge aktivnih građana
- i) obrazovanje za treću životnu dob.

Jedno od glavnih ograničenja obrazovne strukture ruralnog stanovništva je i vrlo skromna ponuda obrazovanja za odrasle. Posebno se to odnosi na radno aktivne poljoprivrednike, koji moraju biti spremni u svakome trenutku odgovoriti na nove izazove vezane za društveno-privredni razvoj seoskih područja. Odgovoriti na nove izazove znači što prije ovladati sve raznovrsnijim znanjima i vještinama, kako bi poljoprivrednici mogli povećati konkurentnost, prvenstveno svog porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, a time i konkurentnost bosansko-hercegovačke poljoprivrede, posebno u vrijeme izlazaka na zahtjevno evropsko tržište.

U skladu sa potrebama tržišta, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu nastoji ponuditi programe cjeloživotnog učenja koji bi ispunili sve prethodno navedene kriterije.

Program cjeloživotnog učenja pod nazivom *Tehnologija proizvodnje i upotreba alternativnih ratarskih usjeva* kreiran je u sklopu i „za potrebe“ međunarodnog projekta pod nazivom *Proizvodnjom lana do održivih radnih mjesta*. Projekat se realizira uz podršku Evropske Unije, odnosno Međunarodne organizacije rada (*International Labour Organization*) kroz „LEP“ projekte (projekti podrške lokalnim partnerstvima za zapošljavanje u Bosni i Hercegovini). Njihov cilj je pomoć u smanjenju nezaposlenosti, posebno u ruralnim opštinama BiH. Projektom *Proizvodnjom lana do održivih radnih mjesta* koordinira opština Petrovac, a uključeno je 13 partnera (6 opština Unsko-sanskog kantona i Kantona 10, 4 biroa za zapošljavanje iz tih opština, jedna zemljoradnička zadruga i 2 fakulteta kao davaoci usluga edukacije).

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu ima ulogu edukacije iz oblasti proizvodnje i upotrebe alternativnih ratarskih usjeva s posebnim osvrtom na uljani lan, heljdu, speltu, raž i proso, u programu obrazovanja odraslih na području 6 opština.

Opšti cilj ovog projekta je doprinijeti stvaranju održivih izvora prihoda iz poljoprivrede za stanovništvo projektom obuhvaćenih opština.

Specifični cilj je razviti lanac vrijednosti u proizvodnji, preradi i distribuciji lana i grupe drugih usjeva (heljda, raž proso i spelta) na području ciljnih opština te na taj način omogućiti trajno zaposlenje za najmanje 60 poljoprivrednih proizvođača.

3. Ciljevi programa edukacije

Cilj programa edukacije *Tehnologija proizvodnje i upotreba alternativnih ratarskih kultura* je da sticanjem teoretskih i praktičnih znanja polaznici po završetku kursa budu osposobljeni:

- Pokrenuti vlastitu proizvodnju navedenih usjeva na bazi modernih tehnoloških dostignuća poljoprivredne proizvodnje,
- Poznavati tehnologiju proizvodnje svake kulture sa svim njihovim osobenostima i specifičnostima, uključujući sve faze od odabira zemljišta spram kulture, preko

sjetve, primjene odgovarajućih mjera njege tokom vegetacije, do žetve i kvalitetnog skladištenja proizvoda,

- Biti upoznati sa privrednim značajem, načinom upotrebe i osnovama prerade svake od navedenih kultura,
- Biti osposobljeni da stečena praktična i teoretska znanja prenesu na ostale farmere i imati vizije novih ideja za kreiranje novih proizvoda od usjeva čiju tehnologiju proizvodnje su savladali.

4. Ishodi učenja

Nakon završenog kursa polaznik će biti osposobljen da:

1. samostalno organizuje proizvodnju lana, heljde, spelte, raži i prosa na vlastitom imanju,
2. demonstrira stečena znanja drugim farmerima,
3. razumije i primjenjuje savremene proizvodne tehnologije tokom procesa proizvodnje,
4. kvalitetno pripremi svoj proizvod za tržište i da ima viziju o paleti novih prerađevina i poluproizvoda koji bi mogli biti interesantni potencijalnom kupcu,
5. organizuje proizvodnju na način da vodi računa o zaštiti okoliša i biodiverziteta tako što strogo kontroliše upotrebu pesticida i mineralnih đubriva.

Polaznik će nakon završetka ovog kursa u potpunosti imati saznanja o upotrebi, značaju, svim mogućnostima korištenja usjeva koji proizvodi kao i o načinu proizvodnje na principima organske poljoprivredne proizvodnje.

5. ECTS bodovi

Na nivou predloženog programa dodjeljuje se 3 ECTS boda, odnosno 30 kontakt sati nastave i 60 sati samostalnog rada polaznika.

	AKTIVNOST	ECTS
1.	alternativni usjevi – opšti dio (definicija, klasifikacija, odabir alternativnih ratarskih vrsta prema njihovim agroekološkim zahtjevima zavisno od regije proizvodnje, potrebama tržišta, ekonomičnosti proizvodnje	1
2.	Tehnologija proizvodnje odabranih vrsta (izbor sorte, osnovna i dopunska obrada zemljišta, sjetva/sadnja, mjere njege, žetva/berba, skladištenje) + praktičan rad	1
3	Upotreba, Opšti principi organske proizvodnje,	

kreiranje novih proizvoda u skladu sa zahtjevima tržišta + praktičan rad	1
UKUPNO	3 ECTS

6. Način provjere znanja

Provjera znanja će se vrednovati i ocjenjivati kontinuirano tokom trajanja kursa/edukacije na različite načine: kvizovi, interaktivne diskusije, praktične vježbe. Kandidati koji tokom trajanja edukacije ispune zadate obaveze stiču pravo na dobivanje potvrde/certifikata o uspješno završenom kursu. Kandidati koji nisu ispunili sve obaveze će nakon dopunskih razgovora/časova pristupiti ponovnoj provjeri znanja.

7. Predavači angažovani u realizaciji programa

U cilju realizacije planom predviđenih teoretskih predavanja i praktičnog dijela nastave predviđeno je angažovanje nastavnika Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta sa dugogodišnjim radom u području *ratarstva, tehnologije proizvodnje ratarskih usjeva, organske poljoprivredne proizvodnje.*

NASTAVNIK	ZVANJE	OBLAST
<i>Drena Gadžo</i>	<i>redovni profesor</i>	<i>Biljna poljoprivredna proizvodnja/Ratarstvo</i>
<i>Mirha Đikić</i>	<i>redovni profesor</i>	<i>Biljna poljoprivredna proizvodnja/Ratarstvo</i>
<i>Teofil Gavrić</i>	<i>docent</i>	<i>Biljna poljoprivredna proizvodnja/Ratarstvo</i>

8. Sadržaj programa

AKTIVNOST	
- uvod – pojam alternativni usjev - mapiranje područja u BiH za proizvodnju alternativnih usjeva prema agroekološkim uslovima - stanje na tržištu, potražnja, plasman, mogućnost proizvodnje	D. Gadžo
<i>LAN (Linum usitatissimum)</i>	
Uvod (značaj i istorijat usjeva na našim prostorima)	D. Gadžo M. Đikić
Privredni značaj, razlike između predivog i uljanog lana, mogućnost kombinovane upotrebe, proizvodnja/potražnja u BiH/ Evropi/Svijetu Ljekovitost lana	
Morfološke karakteristike i ekološki uslovi za proizvodnju (zemljište, temperatura, vlaga, svjetlost)	D. Gadžo M. Đikić
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	D. Gadžo M. Đikić

	T. Gavrić
<i>HELJDA (Fagopyrum esculentum)</i>	
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	D. Gadžo M. Đikić
Privredni značaj, upotreba, proizvodnja/potražnja u BiH/ Evropi/Svijetu Ljekovitost heljde, proizvodi od heljde, novi proizvodi, ideje za svjetsko tržište	
Morfološke karakteristike i ekološki uslovi za proizvodnju (zemljište, temperatura, vlaga, svjetlost)	D. Gadžo M. Đikić
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	D. Gadžo M. Đikić T. Gavrić
<i>SPELTA (Triticum spelta)</i>	
Uvod (značaj i istorijat usjeva na našim prostorima)	M. Đikić
Privredni značaj, upotreba, proizvodnja/potražnja u BiH/ Evropi/Svijetu	D. Gadžo
Ljekovitost spelte, prednosti u odnosu na običnu pšenicu,	
Morfološke karakteristike i ekološki uslovi za proizvodnju (zemljište, temperatura, vlaga, svjetlost)	M. Đikić D. Gadžo
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	M. Đikić D. Gadžo T. Gavrić
<i>RAŽ (Secale cereale)</i>	
Uvod (značaj i istorijat usjeva na našim prostorima)	M. Đikić
Privredni značaj, upotreba, proizvodnja/potražnja u BiH/ Evropi/Svijetu	D. Gadžo
Specifičnosti usjeva u poređenju sa ostalim žitima (pšenica) i komparativna prednost za područje proizvodnje	
Morfološke karakteristike i ekološki uslovi za proizvodnju (zemljište, temperatura, vlaga, svjetlost)	M. Đikić D. Gadžo
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	M. Đikić D. Gadžo T. Gavrić
<i>PROSO (Panicum miliaceum)</i>	
Uvod (značaj i istorijat usjeva na našim prostorima)	M. Đikić
Privredni značaj, upotreba, proizvodnja/potražnja u BiH/ Evropi/Svijetu	D. Gadžo
Morfološke karakteristike i ekološki uslovi za proizvodnju (zemljište, temperatura, vlaga, svjetlost)	M. Đikić D. Gadžo
Tehnologija proizvodnje (odabir zemljišta, izbor sortimenta, priprema zemljišta, sjetva, mjere njege, žetva, skladištenje)	
LAN, HELJDA, RAŽ, PROSO, SPELTA	
Diskusija, Mogućnost proizvodnje na principima organske proizvodnje, Upoznavanje sa iskustvima vlastitih istraživanja, iskustvima drugih proizvođača Mogućnosti višestrukog korištenja – korištenje nus proizvoda (slame-raž, spelta, ljuspica-heljda, stabljike- lan itd.) Zajedničke ideje za nove proizvode	M. Đikić D. Gadžo T. Gavrić

Napomena: alternativne ratarske vrste su odabrane prema potrebama projekta, a odabir vrsta u budućnosti će biti prema interesima polaznika a ograničavajući će biti samo broj vrsta što znači da jedan kurs (3 ECTS-a) može obuhvatiti edukaciju tehnologije proizvodnje pet alternativnih ratarskih usjeva.

9. Učesnici programa cjeloživotnog učenja

Učesnici programa cjeloživotnog obrazovanja trebaju imati temeljna znanja iz biljne poljoprivredne proizvodnje. S obzirom da je projektom predviđeno da se educiraju određene kategorije polaznika (osobe evidentirane na biroima za zapošljavanje) za očekivati je da su spremni za usvajanje znanja i kurs je prvenstveno namijenjen osobama koje su sposobne reagovati na uslove uzrokovane kontinuiranim potrebama prilagođavanja promjenljivim potrebama tržišta, pojavama novih potražnji koje zahtijevaju efikasnost i promjenu područja rada. Cjeloživotno učenje generalno, a tako i ovaj kurs, je dinamičan i prati promjene na tržištu, tako da svaki učesnik treba biti spreman na akciju, brzo djelovanje u pogledu izbora proizvodnje i kreiranja novog proizvoda za potencijalne kupce.

Pored navedene kategorije polaznika planirane projektom učesnici programa mogu biti i:

- zainteresovani za stjecanje profesije u starijoj dobi,
- zainteresovani za stjecanje novih znanja unutar profesije,
- zainteresovani za stjecanje druge profesije,
- zainteresovani za lično unaprjeđenje i
- svi ostali bez obzira na dob.

10. Finansijski detalji

Implementacija programa cjeloživotnog učenja pod naslovom *Tehnologija proizvodnje i upotreba alternativnih usjeva* u okviru projekta je predviđena tokom 2018. godine a cijena pohađanja kursa je 500 KM/ polazniku.

Nakon završetka projekta, predviđeno je da u narednom periodu zainteresovani učesnici sami finansiraju pohađanje kursa ili da dio ili cjelokupan iznos bude finansiran od strane sponzora, partnera ili donatora. Cijena će biti prilagođena u zavisnosti od broja polaznika i izvora finansiranja. Program će se izvoditi pod uslovom da se prijavi minimalno 5 polaznika. Konkurs za prijavu učesnika će se raspisivati dva puta godišnje.

11. Evaluacija uspješnosti programa

Evaluacija uspješnosti programa provodiće se na tri nivoa. Kao prvo će se izvršiti sama provjera znanja polaznika kursa, koja predstavlja primarni indikator njegove uspješnosti, kao i stručnosti i sposobnosti predavača da prenesu znanje. Sa druge strane će se kvalitet kursa evaluirati putem anketiranja polaznika na samom kraju istog. Evaluacija će se provoditi interno, na način da će se u okviru projekta kreirati adekvatni evaluacijski obrasci kojim će kandidati po završetku kursa ocijeniti program obuke i ta forma obrazaca će se koristiti i u narednom periodu. Evaluaciju na trećem nivou će vršiti Nastavno-naučno vijeće Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u sklopu redovnih evaluacija studijskih programa Fakulteta.

12. Promocija programa

U svrhu bolje promocije programa iskoristiće se društvene mreže, marketinške agencije, pisani, printani, audio i vizualni mediji.

U sklopu projekta dizajniraće se web stranica projekta u svim opštinama učesnicama i svi materijali, prezentacije i praktične demonstracije sa održanih obuka biće dokumentovani u elektronskom obliku i postavljeni na web sajt projekta u okviru e-platforme za prenos znanja. Pored toga, navedenom programu obuke će prisustvovati i predstavnici poljoprivrednih zadruga koji će proći kroz poseban trening za trenere s ciljem da budu osposobljeni za prenos znanja i mentorsku podršku poljoprivrednim proizvođačima u budućnosti.

Polaznicama kursa će biti uručeni certifikati/diplome o uspješnom završetku istog, te će isto biti ispraćeno na adekvatan način i medijski popraćeno za prvu generaciju polaznika. Sadržaj i izgled certifikata će biti usklađen sa pravilima koji su propisani od strane Univerziteta u Sarajevu.